ItK

Irodalomtörténeti Közlemények
2005. CIX. évfolyam 2ï 3. szám

Irodalomtörténeti Közlemények (ItK), 109(2005).

KLINDA MÁRIA: A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR 1601 ELŐTTI NYOMTATVÁNYAINAK KATALÓGUSA (BcBCat.)
Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár–Országos Széchényi Könyvtár, 2001, 761 l.

A Borsa Gedeon nyolcvanadik születésnapjára összeállított kötetben (*Fata libelli*, szerk. P. VÁSÁRHELYI Judit, Bp., OSZK, 2003) Klinda Mária és Velenczei Katalin 15. ill. 16. századi nyomtatványokat ismertető cikkeikben utaltak arra, hogy az ünnepelt nevéhez fűződik az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztősége keretében elindított kezdeményezés az 1601 előtti nyomtatványok feltárására és egységes közzétételére. Ez utóbbinak irányítását is vállalta Borsa Gedeon, Klinda Máriának a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1601 előtti nyomtatványairól készített katalógusa lektoraként. A katalógust a jubiláns lektori munkássága iránti érdeklődésből vettem újra kézbe. Klinda Mária a katalógus ismertetéseként írt sorai is igazolják Borsa Gedeon szervező-szerkesztői, lektori munkájának elismerő méltatását a köszöntő kötetben.

Klinda Mária katalógusa az egyetlen példányleíró katalógus az 1601 előtti nyomtatványokról Magyarországon. A mintaszerű példányleírás jelöli a teljességet, a hiányt, feltünteti a bejegyzéseket, megállapítja a provenienciát és ismerteti a könyvek kötését. Ezeket vannak hivatva állománytörténetté formálni a mutatók. A kötetről mint szakmai kiadványról jelent már meg ismertetés (MKsz, 2002, 208–209), de újra kézbe véve a kötetet, érdemes kitérni rá, hogy a közel 1000 tételre 130 (!) oldalnyi mutatóban találunk utalásokat. A kiadvány jellegéből adódóan a nyomdászattörténeti mutatók és a possessorok jegyzéke magától értetődőek. A hozzájuk csatlakozó bibliográfia- és katalógus-konkordanciát azért tartom különösen jó megoldásnak, mert ezek alapján a könyvnyomtatás első másfél évszázada a maga egyediségében jelenik meg a kronológia, a nyelvi megoszlás, a kézírásos bejegyzések és kézi díszítések, a kódexlapba kötött könyvek (jelölve még a kottás voltukat is!) mutatóinak segítségével. Ennek az egyediségnek az érzékeltetéséhez szervesen hozzátartozik Rozsondai Marianne önálló tanulmánya a történeti kötésekről, jegyzékkel és a kötések meghatározásával. Az *ex libris*ek, a bélyegzők és a könyvkereskedői címkék közreadása pedig az egyes könyvek évszázados útjának egy-egy állomását jelzik a Szabó Ervin Könyvtárig, újabb adatokkal szolgálva a különböző szakterületek kutatóinak.

A magyarországi könyv- és könyvtártörténet kutatójaként a következőkben néhány példa segítségével azt szeretném bemutatni, hogy a mintaszerű példányleírásokon kívül hogyan lehet a gondosan tervezett és pontosan elkészített mutatókkal nemcsak állománytörténetet, hanem könyv- és könyvtártörténeti forrásgyűjteményt is összeállítani.

A középkori Magyarország könyvtárainak állományából köztudottan csekély

ItK

Irodalomtörténeti Közlemények
2005. CIX. évfolyam 2ï 3. szám

számú kötet maradt fenn. A virtuális könyvtár elnevezés létjogosultsága ebben az esetben teljesen indokolt. Könyvtáros elődeink ezt a digitalizálás lehetősége nélkül is megvalósították, mégpedig a könyvtárak állományának tartalmi feltárásával. Ilyen módon vált ismertté néhány kódex a középkori esztergomi könyvgyűjteményekből már az 1860-as évektől Knauz Nándor (1831–1896) Hofbibliothek-beli kutatásai alapján. Knauz nemcsak állományfeltáró munkásságával gyarapította a magyar könyvtörténet forrásait, hanem könyvgyűjtőként maga is része már annak (787, 851. sz. tételek; 40. sz. *ex libris*). Könyvtárosként közzétette a kéziratos és nyomtatott magyarországi szerkönyvek katalógusát. Klinda Mária több esztergomi rítusú szertartáskönyv esetében hivatkozik is rá. Közülük az egyik bejegyzései külön említést érdemelnek mint irodalomtörténeti, nyelvészeti, patrocíniumkutatási, képzőművészeti adatok. A *Breviarium Strigoniense* 1524-es kiadásában a magyar nyelvű úrfelmutatási énekek mellett egy cseh nyelvű imát is megörökített a használó a 16–17. század fordulóján, aki zenei bejegyzéshez is készített kottavonalakat. Egy századdal később pedig a Bereg megyei Szent László-oltárokat sorolta fel a kötet akkori tulajdonosa (117. tétel). Szintén az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár duplum-anyagából (bélyegző 22/II) került a Fővárosi Szabó Ervin könyvtárba Dresser történeti műve, amelylyel együtt adtak ki egy török háború elleni könyörgést. Az 1598-ban, Lipcsében nyomtatott kötet az esztergomi egyház számára létfontosságú tényre utal. Esztergom 1543-tól, az 1595–1604 közötti rövid időszak kivételével, török kézen volt egészen 1683-ig. Az érsekek Érsekújvár várának építésével, katonai fenntartásával nemcsak az esztergomi egyházmegye megmaradt területét, hanem Nyugat-Magyarországot is védték (259. tétel). Sajnos egy korábbi restaurálás eltávolította a 600. tétel belső béléslapját, így csak feltételesen azonosíthatta Klinda Mária a *Missale Strigoniense* 1503-as, Kaim Orbán megrendelte, a velencei Spira nyomdában készült egyik példányát Knauz jegyzékének 12. számával, amelynek alapján a nyomtatványnak az esztergomi példányát 1615-ben Pozsgai János aradi prépost és esztergomi kántor-kanonok ajándékozta a nagyszombati Szt. Miklós egyháznak. A város egykori plébániatemploma az Esztergomból való elmenekülés után (1543) a visszaköltözésig (1820) az esztergomi érsek és káptalan székesegyháza volt.

Budáról került Brassicanushoz Bécsbe a 16. század elején egy Bázelben, 1497-ben, Amerbachnál nyomtatott Cassianus ősnyomtatvány (160. tétel). A kötés alapján Rozsondai Marianne nem tartja kizártnak, hogy a királyi kápolna könyvtárából szerezte meg a bécsi humanista. Rozsondai Marianne elemezve a Szabó Ervin Könyvtár gyűjteményének budai könyvkötő műhelyben készült kötéseit (160, 274, 602, 604. tételek; Rozsondai kötésjegyzék 26, 29, 30, 31), megállapítja: „Ennek a négy könyvnek a példáján jól látható, hogy a kötés mennyire a használat helyére utal, hiszen mind a négy budai reneszánsz kötésben van, sőt mind a négy ugyanabból a könyvkötő műhelyből való, a nyomtatványok viszont Bázelből és Velencéből” (724–725). Rozsondai Marianne Temesvári Pelbárt és Laskai Osvát műveinek folyamatos kötésvizsgálatával (MKsz, 1984, 300–319; *Fata libelli*, id. kiad., 181–190) bizonyította be európai ismertségüket, ol-

ItK

Irodalomtörténeti Közlemények
2005. CIX. évfolyam 2ï 3. szám

vasottságukat. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 696. sz. (Temesvári, *Pomerium*, 1515) és 666. c. sz. (Laskai, *Sermones de sanctis – Biga salutis*, 1499) tételei (Gran nyomdája, Hagenau, Johann Rynmann kiadásai) Strassburgban, ill. Alsó-Ausztriában kerültek bekötésre (723–724, Rozsondai kötésjegyzék 10, 25). Ez utóbbit a bolzanói ferencesek könyvtárában vették állományba a 17. században.

A Fugger család egyik ágának könyvtárát Lippay György esztergomi érsek vásárolta meg 1642-ben, Bécsben. Az egyik, Anton Fugger ismert – Esztergomban is megtalálható – 1596-os *super ex libris*ével ellátott kötet több tulajdonoson keresztül került a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba. A Fugger-könyvtárból 1605-ben egy Zacharias Geizkofler nevű lovag tulajdona lett, majd a müncheni királyi könyvtáré. Végül Juhos Ernő vette meg Bécsben az 1920-as években, a Ranschburg antikváriumban, tőle vásárolta meg a Fővárosi Könyvtár.

Thallóczy Lajos történész olasz és latin nyelvű, korai nyomtatványgyűjteményéből (64. sz. *ex libris*) több mint 10 darab kötetet szerzett meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (698). A kötetek tartalmi vizsgálata és Thallóczy kutatásainak egybevetése biztosan hozzájárulna a történész szakmai és magánérdeklődésének alaposabb megismeréséhez, egy tudós könyvgyűjtő jellemzéséhez.

Klinda Mária a jelentősebb gyarapodásokat összefoglalja a gyűjtemény kialakulásának ismertetésében, így az állománytörténeti áttekintés mellett magyarországi könyvgyűjtőkről és családi könyvgyűjteményekről is újabb adatokat kapunk a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1601 előtti nyomtatványaiból.

A katalógus használói között pedig ott voltak, vannak és lesznek a társtudományok kutatói is, akik hasonló beszámolót állíthatnak majd össze a saját szakterületükről. Klinda Mária katalógusa így lehet egy szakterület mintaszerű kiadványaként a magyar művelődéstörténet évszázadainak és jelenének tanúságtevője, jövőjének egyik forrása.

Körmendy Kinga

PÁZMÁNY PÉTER ÉS KORA

Szerkesztette Hargittay Emil, Piliscsaba, PPKE BTK, 2001, 436 l. (Pázmány Irodalmi Műhely: Tanulmányok, 2).

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem adott otthont Piliscsabán 1998. május 21–23-án az MTA Irodalomtudományi Intézete és az egyetemek régi magyar irodalomtörténeti tanszékei által évről évre megszervezett irodalomtörténeti konferenciának. A *Pázmány Péter és kora* címmel rendezett konferencia tanulmányai az egyetem kiadójánál, a Pázmány Irodalmi Műhely sorozatban láttak napvilágot.

Hargittay Emil szerkesztő *A Pázmány-kutatás új útjai* címmel írta meg a kötethez a beköszöntőt, melyben szerényen utal arra, hogy a Pázmány-kutatások ösztönzésében – reményeik szerint – milyen jelentősége lehet vállalkozásuknak. A cím váltást ígér, olyan öndefiníciót fogalmaz meg, mely a korábbi utakhoz képest újként értelmezi magát. Közben azonban a kötet a Fraknói-féle háromkötetes Pázmány-mo-